

УДК 378.018.43:37.011.3-051:81'243](410)

ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Тетяна Гарбуза

У статті розглянуто програмно-методичне забезпечення професійної підготовки вчителів іноземної мови, його основні складники й особливості в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії. Актуальність теми зумовлена державною освітньою політикою України, що передбачає істотні зміни в підготовці педагогічних кадрів, у тому числі вчителів іноземної мови, з огляду на загальнонаціональні інтереси і провідні тенденції розвитку світового освітнього простору.

Ключові слова: дистанційне навчання, програмно-методичне забезпечення, підготовка вчителя іноземної мови.

Перша третина ХХІ століття в Україні стала часом переосмислення цілей освіти, пошуком нового змісту, нових форм і методів. Необхідність якісних змін щодо отримання вищої освіти за альтернативними формами навчання (дистанційною, екстернатною, заочною) сьогодні усвідомлюється як ученими, так і викладачами ВНЗ, які активно впроваджують підходи розвинених європейських країн до рівного доступу до якісної освіти упродовж усього життя. Найбільш цікавим є досвід Великої Британії, яка в цьому плані є провідною серед інших економічно розвинених країн Європи. Вона має високий рівень організації виробництва, розвитку науки завдяки науково обґрунтованій, гнучкій та варіативній структурі освітньої системи, у т.ч. широко розгалуженій дистанційній освіті.

Однак, унаслідок недостатньої поінформованості про існуючі можливості професійної підготовки вчителів за дистанційною формою навчання в постіндустріальних країнах світу, глибина та ефективність практичних перетворень потребують інтенсифікації.

В останнє десятиріччя відбулися суттєві зміни в дослідженнях процесів упровадження нововведень у систему вищої освіти України. Проблема програмно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів, іноземної мови, зокрема, за дистанційною системою навчання поки ще розроблена недостатньо, є багатоаспектною та актуальною у сучасній вітчизняній педагогічній науці та практиці.

В українській та британській науковій літературі приділяється увага проблемі програмно-методичного забезпечення підготовки вчителів іноземних мов в умовах денної форми навчання. Дещо менше ця проблема висвітлюється щодо дистанційного навчання. На думку англійських учених, зокрема Л. Дікінсона, Б. Холмберга, К. Річардса, П. Роя, проблема організації та

формування змісту дистанційної форми підготовки учителів ще не посідає належного місця у наукових дослідженнях і практиці. Це пояснюється об'єктивними причинами, перш за все тим, що ця проблема є відносно новою. До того ж, вивчення іноземних мов у системі дистанційної освіти за допомогою сучасних інформаційних засобів і технологій стали інтенсивно досліджуватися лише протягом останніх двох десятиліть. Такі вчені, як Д. Раунтрі, Р. Мейзон, М. Хагі, Т. Андерсон, Б. Колліс, Р. Мелтон та ін. диференціюють медіа засоби навчання іншомовного спілкування на традиційні та високотехнологічні. Фахівці дистанційного навчання (Д. Роджерс, А. Вульф та ін.) у своїх працях розглядають доцільність використання аудіо та відео конференцій під час вивчення іноземних мов. Л. Бланшфілд, І. Патрік, О. Сімпсон та ін. визначають переваги та недоліки використання електронної пошти у дистанційному навчанні іншомовного спілкування. Окремі аспекти підготовки вчителів в системі дистанційного навчання, вчителів іноземної мови зокрема, досліджували українські дослідники: В. Биков, Ю. Жук, В. Кухаренко, В. Лапінський, В. Олійник, В. Пугач.

Проаналізувавши науково-педагогічну літературу з проблеми програмно-методичного забезпечення дистанційного навчання, ми прийшли до висновку, що найбільш продуктивними для нашого дослідження є підходи В. Бикова, Ю. Жука, В. Лапінського. Автори відзначають, що програмно-методичне забезпечення дистанційного навчання – це сукупність матеріалів, що відображають зміст навчання, системи керування навчальним контентом (learning content management system – LCMS), нормативної бази і методики дистанційного навчання [1].

Спираючись на вищезазначених авторів, під програмно-методичним забезпеченням будемо розуміти сукупність навчального змісту (контенту), нормативно-правової бази, навчально-методичних матеріалів, методики дистанційного навчання, яка реалізується через програмні, організаційні та інші дидактичні засоби, що забезпечують сукупність освітніх послуг.

Формулювання мети, завдань та методів дослідження. Метою статті є узагальнення досвіду програмно-методичного забезпечення професійної підготовки вчителів іноземної мови у Великій Британії, впровадження якого в Україні слугуватиме якісним змінам професійної підготовки вчителів іноземної мови за дистанційною формою навчання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо більш детально структуру та складники програмно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови за дистанційною системою навчання у Великій Британії.

У формуванні програмно-методичного забезпечення системи дистанційної форми підготовки вчителів іноземних мов важливим є його зміст, що відповідає меті підготовки спеціалістів та від якого залежать методи, засоби, мотиви та механізми засвоєння.

Зміст дистанційної освіти, спрямований на підготовку майбутніх учителів іноземних мов, окреслюється у навчальних планах і програмах та реалізується безпосередньо у навчальному процесі через підручники,

посібники, дидактичні матеріали, сучасні інформаційно-комп'ютерні технології та інші засоби навчання [2].

Почнемо цей аналіз з розгляду навчальної програми. Як відомо, навчальна програма – документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з навчального предмета, необхідних для засвоєння, що відображається у відповідній кількості годин, формах організації навчання (лекції, семінари, практичні заняття тощо), розподілі навчального матеріалу за темами та розділами, а за потреби – роками навчання [3, с. 99]. Сукупність навчальних програм створює загальну інтегровану програму дистанційного курсу базової підготовки учителів іноземних мов – аналог української освітньо-професійної програми (ОПП). Програма дистанційного курсу базової підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії становить науково обґрунтовану концепцію і водночас виступає інструментом її реалізації. Окрім цього, вона включає фундаментальні положення з філософсько-соціальних наук, методики викладання іноземних мов, сучасні досягнення психолого-педагогічних наук відповідно до науково-технічного прогресу та інновацій у галузі викладання іноземних мов.

Зміст курсу базової підготовки вчителів іноземної мови складається з циклу психолого-педагогічних дисциплін, спеціально-предметної підготовки та педагогічної практики. Навчальні програми циклу психолого-педагогічних дисциплін складаються з таких навчальних предметів, як педагогіка, історія та психологія освіти, теорія навчальної діяльності, методика викладання іноземної мови, сучасні освітні технології, організація навчального процесу, психолого-педагогічні спецкурси. Спеціально-предметна підготовка включає дисципліни: сучасні лінгвістичні науки, іноземні мови (німецька, французька, іспанська), стилістика, порівняльна типологія [4].

Підготовка вчителів іноземної мови в системі дистанційної освіти у Великій Британії розпочинається з розроблення змісту навчальних програм через відповідний збір інформації щодо професійно-фахових потреб студентів з урахуванням особливостей процесу дистанційного навчання [4]. До цього процесу залучаються фахівці-професіонали відповідної навчальної дисципліни, програмісти, фахівці технічного забезпечення, дизайнери, художники, редактори, допоміжний персонал, адміністративні працівники та ін. Фахівці готують навчальні програми, працівники технічного забезпечення створюють інформаційно-комунікативну підтримку дидактичних засобів як носіїв змісту навчальних програм, встановлюють обладнання і відповідають за його функціонування. Допоміжний персонал вирішує питання, пов'язані з реєстрацією студентів, забезпеченням навчальним матеріалом, складанням розкладу, управлінням технічними ресурсами тощо. Адміністрація Відкритого Університету забезпечує умови та організацію дистанційного навчання. Фахівці забезпечують ефективне використання змісту, матеріально-технічних та технологічних ресурсів відповідно до визначених навчальних цілей і завдань дистанційного навчання іноземних мов. Отже, у процесі відбору та структурування змісту навчальних програм застосовується командний підхід, побудований на принципі інтеграції зусиль членів колективу установи та

синергетичного характеру дистанційного навчання. Розроблення конкретної навчальної програми з певної навчальної дисципліни в системі дистанційної підготовки учителів іноземних мов може тривати 3–4 роки. Зазначимо також, що навчальні програми мають повністю оновлюватися кожні вісім років, а в разі необхідності – щороку або навіть щосеместрово [4]. Така необхідність оновлення змісту програм, на наш погляд, ґрунтується на періодичному оновленні ОПП, змісту навчальних планів, необхідністю з'ясування характеру та рівня, потреб (Needs Analysis) студентів, що навчаються у системі дистанційної освіти за спеціальністю «вчитель іноземної мови» (PGCE). Це свідчить про дотримання принципів гнучкості та оперативності у розробленні навчальних курсів [5]. Результатом роботи є створення навчальних матеріалів. Свідченням їх високої якості є той факт, що ними користуються не лише студенти Відкритого Університету, але й студенти інших навчальних закладів Великої Британії.

Кожний студент забезпечується пакетом навчальних матеріалів, який включає: програму навчання зі змістом матеріалу, необхідного для засвоєння; пояснювальну записку; спеціально розроблені підручники та робочі зошити; друквані матеріали (таблиці, ілюстрації, схеми); аудіозаписи та відеозаписи, CD-ROM та програмне забезпечення; розклад телепрограм та радіопередач на національних мережах; матеріали для самоперевірки та самооцінювання знань; навчальний план курсу з датами початку та закінчення вивчення різних компонентів курсу, кінцевого терміну здачі домашніх завдань, іспитів після закінчення курсу, консультацій, підготовки та захисту портфоліо тощо.

При відборі та структуруванні навчального змісту автори-розробники Відкритого Університету Великої Британії дотримуються принципу логічної послідовності його викладу. Побудова структури навчального матеріалу ґрунтується на когнітивній теорії, яка вимагає його ретельного вивчення у логічній послідовності, а також усвідомлення студентами з самого початку навчання логічного взаємозв'язку між різними компонентами. Відповідно до цієї теорії на будь-якому етапі навчального процесу студенти чітко усвідомлюють результати своїх досягнень або їх вплив на цілі, які мають бути досягнуті. Згідно з біхевіористською теорією, пропонується чіткість визначення цілей та засобів їх досягнення. Студенти мають бачити реальні успіхи у навчанні, відчувати, що поставлені цілі є досяжними у разі успішного навчання [6].

Зазначені теорії сприяють формуванню компетентнісного підходу до відбору, структурування та реалізації змісту дистанційної підготовки вчителів іноземних мов. Цей підхід ставить на перше місце не лише поінформованість студента, а й професійні уміння фахівця. Особливості компетентнісного підходу полягають у тому, що у процесі навчання засвоюються студентами не «готові знання», запропоновані тьютором, а «простежується походження цих знань». За таких умов навчальна діяльність студентів набуває дослідницького чи практико-перетворювального характеру. Компетентність, таким чином, є результатом навчання, інтегрованою якістю майбутнього фахівця, яка є складним синтезом когнітивного, предметно-практичного та особистісного

досвіду.

Так, у кожному із трьох регіонів Великої Британії на основі своїх професійних стандартів, що затверджені урядами Англії, Уельсу та Північної Ірландії, Відкритий Університет пропонує програму базової підготовки вчителів іноземної мови. Визначені стандарти слугують основним змістом професійної компетентності вчителя іноземної мови. Відповідний їм рівень студенти повинні продемонструвати по завершенню навчання, щоб отримати статус кваліфікованого вчителя. Для цього були створені регіональні професійні стандарти підготовки вчителів іноземної мови у Великій Британії, які слугують інструментом визначення якості підготовки фахівця.

У Англії стандарти для отримання QTS (Професійні стандарти для кваліфікованих учителів), затверджені у 2007 р., містять 33 інтегровані якості особистості та відповідні уміння й навички, що розділені на три групи: а) професійні якості, які стосуються відносин з дітьми та молоддю; встановлених правил (тобто усвідомлення своїх професійних обов'язків, нормативних вимог, засад організації робочого місця та практики); спілкування й роботи з іншими; а також особистого професійного зростання; б) професійні знання та розуміння, що стосуються викладання й навчання; оцінювання та моніторингу; предметів і навчальних програм; грамотності, знання основ математики, ІКТ; досягнень і різноманітності в освітньому середовищі; здоров'я і благополуччя; в) професійні вміння, що стосуються планування; навчання; оцінювання, моніторингу та забезпечення зворотного зв'язку; рефлексії; навчального середовища; а також групової роботи і співробітництва [7].

Уельські стандарти для отримання QTS, прийняті у 2009 р., відрізняються від англійських вимогами до впровадження національного компонента навчального плану. Вони містять 55 інтегрованих якостей особистості та відповідних умінь і навичок [8].

У 2007 р. у Північній Ірландії затверджені стандарти (Competences) для набуття «права на викладацьку діяльність», що охоплюють такі сфери, як: професійні цінності і практика їх застосування, професійні знання й розуміння, професійні уміння та їх використання. Вони включають 27 інтегрованих якостей особистості та відповідних умінь і навичок, якими мають оволодіти майбутні вчителі, зокрема учителі іноземних мов [9].

Отже, структура стандартів у всіх регіонах Великобританії схожа. Складаються вони з трьох взаємопов'язаних елементів, два з яких – професійні знання та уміння, третій складник – професійні якості в Англії й Уельсі та професійні цінності в Північній Ірландії.

Виходячи із зазначеної структури стандартів, Відкритий Університет Великої Британії визначає професійні компетентності вчителя іноземних мов, якими студенти мають володіти після завершення курсу післядипломного навчання, а саме: загальнопедагогічну, загальнокультурну та іншомовну комунікативну компетентність.

Ще одним складником програмно-методичного забезпечення підготовки вчителів іноземної мови на відстані у Великій Британії є методика дистанційного навчання, яка реалізується через низку дидактичних засобів (див. рис. 1).

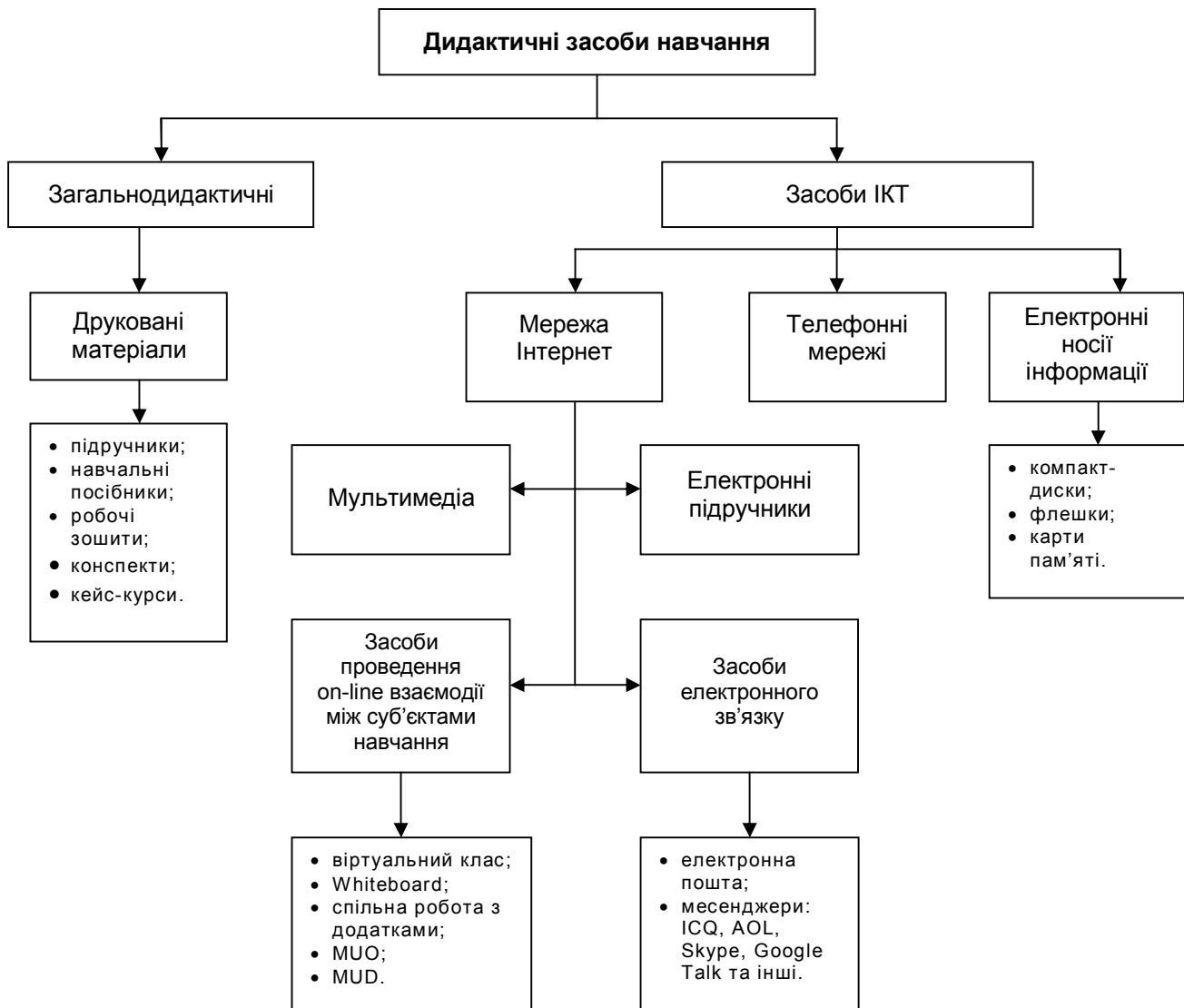

Рис. 1. Дидактичні засоби організації дистанційного навчання вчителів іноземної мови у Великій Британії

Як бачимо, дидактичні засоби організації дистанційного навчання у процесі підготовки вчителя іноземних мов індивідуалізують навчання, оптимізують навчальний процес, полегшують самостійне навчання, активізують самостійну роботу тих, хто навчається, підвищують її ефективність та якість. Маючи необмежені можливості для отримання інформації, студенти у процесі самостійної роботи можуть звернутися за консультацією до певного навчально-пізнавального джерела у будь-який зручний для них час. Завдяки визначеним засобам організації дистанційного навчання студенти удосконалюють власні навички читання, письма, знання граматики, тобто розвивають іншомовну професійну компетентність. Окрім цього, вони мають можливість постійно проводити самоконтроль у різних формах, що підвищує мотивацію, пізнавальний та творчий рівень навчальної роботи, створює нове, особливе навчально-пізнавальне середовище з такими характеристиками, як:

- інтерактивність, тобто взаємодія різних видів засобів навчання в

умовах застосування відповідних інформаційних ресурсів мережі, що підтримуються як на технічному, так і на методичному рівнях;

– інформативність, яка забезпечується насиченістю інформацією та зручністю й ефективністю використання відібраного навчального змісту безпосередньо завдяки використанню інформаційних засобів навчання;

– відкритість, що уможлиблює доступ до джерел інформації, інформаційних повідомлень у будь-який зручний для студентів час;

– оперативність, що забезпечується високою швидкістю обміну інформацією, можливістю контролювати процес навчання, підтримувати зворотний зв'язок із студентами, регулярно оновлювати інформацію та швидко коригувати її у разі необхідності;

– ергономічність, що надає змогу студентам мати індивідуальний режим, графік і темп навчання.

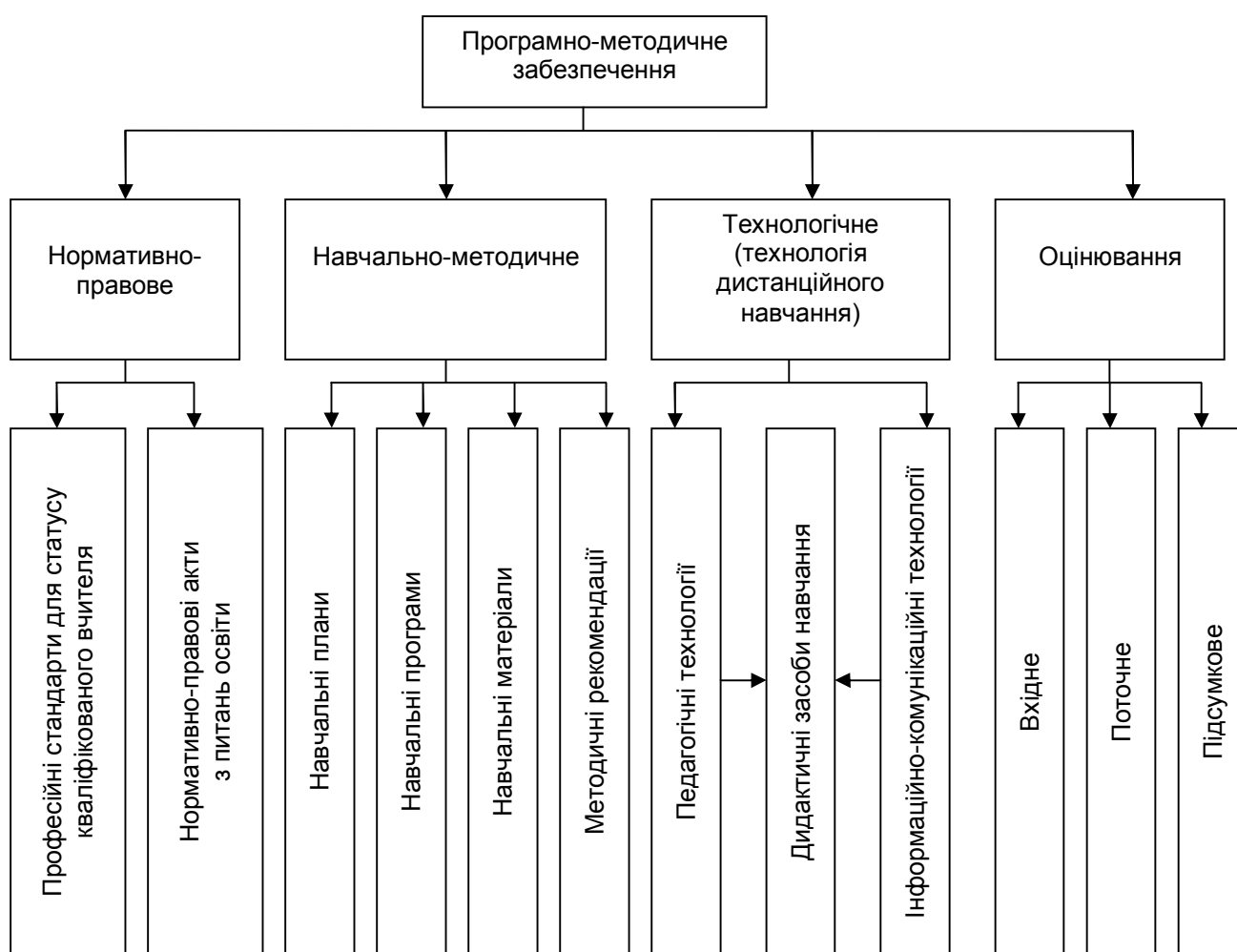

Рис. 2. Структура програмно-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у Відкритому Університеті Великої Британії

Таким чином, поєднання загальнодидактичних засобів навчання з інформаційно-комунікаційними забезпечує сприятливе середовище для дистанційного навчання вчителів іноземних мов, що є набагато більшим, аніж

простим поєднанням його складників. За умов правильної організації роботи щодо передавання та опрацювання навчальних матеріалів, навчання стає активним і успішнішим.

Результатом реалізації програмно-методичного забезпечення дистанційної підготовки вчителів іноземних мов є їх відповідний рівень сформованості професійної компетентності. Студенти, що продемонстрували сформованість професійної компетентності вчителя іноземної мови, отримують сертифікат PGCE, що видається Відкритим Університетом, та статус кваліфікованого вчителя.

Отже, ефективність дистанційної підготовки вчителів іноземних мов зумовлюється її нормативно-правовим, навчально-методичним та технологічним забезпеченням, спрямованим на формування у студентів професійної компетентності. Наочно ці взаємозв'язки можна уявити у вигляді такої схеми (рис. 2).

Список використаних джерел:

1. Інформаційні технології і засоби навчання: зб наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К. : Атака, 2005. – 272 с.
2. Holmberg B. *The Evolution, Principles and Practices of Distance Education* / B. Holmberg. – Oldenburg : Bibliotheks und Informationssystem der Universität Oldenburg, 2005. – 171 p.
3. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. Фіцула. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.
4. Сайт Відкритого Університету Великої Британії. – Режим доступу : <http://www.open.ac.uk/>
5. Малінко О. Г. Особливості організації та формування змісту дистанційного навчання іноземних мов / О. Малінко // *Наук.-метод. конф. «Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої економічної освіти»*. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 1. – С. 143–145.
6. Daniel J. S. *Mega-universities and knowledge media: technology strategies for higher education* / J. Daniel. – London : Kogan Page, 1998. – 214 p.
7. *Organisation of the education system in the United Kingdom 2009/2010*. – Brussels : Eurydice, 2011. – 632 p.
8. *Revised professional standards for education practitioners in Wales*. Welsh Government Circular No: 020/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.swan.ac.uk/nqt2/docs/110830profstandardsen.pdf>
9. *Teaching: the Reflective Profession. Incorporating the Northern Ireland Teacher Competences* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gtcni.org.uk/uploads/docs/GTCNI_Comp_Vmrk%20%20Aug%2007.pdf